

A birtokos jelző -nak, -nek ragjáról.

A birtokos jelzőnek *-nak, nek* ragját, melyet a részeshatározótól kapott kölcsön, sokszor elhagyják olyankor is, amikor nem volna szabad, vagy legalább is nem tanácsos. A ragnak elhagyása ugyanis néha félreértést okozhat, vagy megnehezíti a mondat megértését. Igaz, sokszor attól függ a birtokosrag kitétele és hová tétele, hogy mit akarunk kiemelni, a birtokos jelzőt-é vagy a birtokot, vagy egyiket sem. Pl. *A szomszéd házának teteje leégett*, (vagy: *Leégett a szomszéd házának teteje*) egyenletes hangsúlyú közlő mondat, ha a birtokos személyét (a szomszéd) akarom kiemelni, elhagyhatom az elsőrendű birtoknak (házának) *-nak* ragját, de hátra kell tennem az igekötőt: *A szomszéd háza (-nak) teteje égett le (nem a miénk)*; ha az első birtokot (házának) akarom hangsúlyozni, a birtokos nevéhez ragasztom a *-nak* ragot (az igekötő hátrakerül): *A szomszédnak a háza teteje égett le (nekünk az istállónk)*; vagy: *A háza teteje égett le a szomszédnak (nem a csűréné)*; ha pedig a másodrendű birtok emelendő ki (teteje), akkor ismét az elsőrendű birtokot jelentő szóhoz (amely a másodrendűnek birtokosa) rakom a birtokosragot, a birtokot névelővel látom el, az igekötőt hátravetem: *A szomszéd házának a teteje égett le (a miénk teljesen leégett)*. Mint látható, az igekötő mindannyiszor elválik az igtől és hátrakerül, valahányszor nem pusztán közlő a mondat, vagy nem magán az igen van a nyomaték¹

A szabály az, hogy ki kell tennünk a birtokos *-nak, -nek* ragot, ha a birtokot hangsúlyozni akarjuk, (l. a fenti példákban!), ha a birtokosnak értelmezője van (ilyenkor természetesen az értelmező is felveszi a *-nak, -nek* ragot, mert az értelmező mindig megkapja az értelmezettnek a ragját), továbbá ha a birtokost a birtoktól névelő, névmás, határozó, ige vagy éppen egész mondat választja el.² Nagyobb világosság, jobb hangzás kedvéért egyiket más esetben is kiteszük a birtokosragot; kétes esetekben általában ajánlatos odatenni, mégha elhagyható volna is, mert a kitételből mindig kisebb baj (ill. semmi baj sem) származik.

Mint mondtam, nem maradhat el a *-nak, -nek* rag akkor, ha a birtokosnak értelmezője van. Ezért hibás ez a mondat: Radnai Miklós, a budapesti Operaház igazgatójának halála (Ellenzék, 1935. XI. 1.), helyesen *Radnai Miklósnak*, a budapesti Operaház igazgatójának halála; vagy ez: Tsaldarisz, a görög néppárt vezérének temetése (valamelyik napilapból), helyesen: *Tsaldarisznak*, a görög néppárt vezérének temetése. Még rosszabb a következő, mert a birtokosjelzőnek két értelmezője van: ... meghalt Szücs László, a neves énekes és a Kamaraszínház igazgatójának édesapja (Ellenzék, 1936. X. 10.), helyesen: ... meghalt Szücs Lászlónak, a neves énekesnek és a Kamaraszínház igazgatójának édesapja. — Hasonló ez a mondat is: ... megható ez Wittstock Erwin szász író, a Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt egyik szerkesztőjének novellájában (Független Ujság, 1937. IV. 40 sz.), helyesen: ... megható öngúny ez Wittstock Ervin szász írónak, a S. D. T. egyik

¹ A például felhasznált mondat Simonyi Zsigmond *Helyes Magyarországból* való (Bpest 1903. 36. l.), a hozzáfűzött fejtegetések egy része is.

² V. ö. Simonyi Zsigmond; *Hely. magy.* i. h.

szerkesztőjének *novellájában*. Ebben a mondatban a *-nak* rag nem a személynévhez (Wittstock Ervin) járul, hanem a foglalkozást, hivatást jelentő szóhoz (szász író); ez azért van, mert a magyarban a család- és személynevet a hivatást jelentő szó jelzőjének tekintjük, a jelző pedig a jelzett szóval olyan szoros egységet alkot, hogy megbolygatni nem lehet. Mindjárt megváltoznék a helyzet, ha a hivatást jelentő kifejezés elé határozott névelőt tennénk, mert ezáltal valódi értelmezővé válnék; akkor így volna jól: ... megható öngúny ez Wittstock Ervinnek, a szász írónak... novellájában.

Kétszeresen hibás az alábbi mondat, mert a birtokos jelzőnek nemcsak hogy értelmezője van, de ez az értelmező egész mondatot helyettesítő igenévi szerkezet: ... a nógrádmegyei fizikus, a költészettel és irodalommal is szívesen foglalkozó Bérczy János fia (Nyugat, 1935. 2. sz.), helyesen ... a nógrádmegyei fizikusnak, a költészettel ... foglalkozó Bérczy Jánosnak fia. A hosszú és sokszor nehézkes igenévi szerkezetnek fölbontása, mellékmondatná való átalakítása ilyenkor van helyén; ebben az esetben csak úgy lehetséges, ha a rendestől eltérő szerkezettel a jelzett szót bocsátjuk előre, a jelzőt utána, ilyenformán: ... fia (annak a) Bérczy Jánosnak, aki költészettel és irodalommal is szívesen foglalkozott.

Kevésbé bonyolult, de nem kevésbé hibás ez a szerkezet is: Rátkai Márta, a nagynevű komikus, Rátkai Márton leánya (Ellenzék, 1936. XI. 4.), helyesen: R. Márta, a nagynevű komikusnak, R. Mártonnak leánya.

Dr. M. G. ügyvéd a városi tanács ezt a határozatát támadta meg (Ellenzék, 1937. X. 31.), hibás mondat, mert a birtokos és birtoka (a tanács ... határozatát) között mutató névmás (ezt) van, és ilyenkor a birtokos *nak* ragja nem hagyható el; helyesen tehát így van: dr. G. M. ügyvéd a városi tanácsnak ezt a határozatát támadta meg. — Hasonló okból kifogásolható ez is: A nyelvtudás ez a két típusa csak nagy vonalaiban különül el (A jövő útjain, 1936. 120. l.), jól: A nyelvtudásnak ez a két típusa stb. A mindent legyőző szerelem ez a dicsőítése a darab igazi mondanivalója (Ellenzék, 1936. XI. 8.), helyesen: A mindent legyőző szerelemnek ez a dicsőítése stb.

Mindenki érezni fogja, hogy az alább közlendő mondatoknak is az a bajuk, hogy a birtokos jelzőnek hiányzik a ragja. A szótár mind a két része a legcélszerűbb módon van berendezve (MNy. 1914. 29. l), helyesen így volna: A szótárnak mind a két része stb; ... a húsvéti torna mind a két bécsi csapata edzést tartott (Nemzeti Sport 1937. 39. sz.), helyesen: ... a húsvéti tornának mind a két bécsi csapata stb. A *-nak -nek* ragnak elhagyását előmozdíthatta mind a két számnévi jelző rövidebb alakjának (mindkét) hatása, mert e mellett a rag el is maradhat: A szótár mindkét része..., a húsvéti torna mindkét bécsi csapata... — Ebben is hiányzik a rag: A mv-i gimnázium mind a 27 tanulója elbukott (Ellenzék, 1936. VII. 6.), jól: A mv.-i gimnáziumnak mind a 27 tanulója elbukott.

Isac Emil és Kristóf György szakértőként való kihallgatását rendelte el a katonai törvényszék (Keleti Ujság, 1937. X. 13.), helyesen: Isac Emilnek és Kristóf Györgynek szakértőként való kihallgatását stb., mert a birtokot jelentő szónak (kihallgatását) olyan jelzője van, amely határozóból (szakértőként) és a való igenévből áll. (A kifejezés különben való igenév nélkül is megállana). — A fogas körülbelül 34000 receptjét ismerem (Keleti Ujság, 1934. VI. 17.), helyesen: A fogasnak körülbelül 34000 receptjét ismerem.

Ebben a mondatban is a *körülbelül* határozó teszi szükségessé a birtokosragot, de határozó nélkül is jobb volna a ragos alak: A fogasnak 34000 receptjét ismerem.

A többszörös birtokviszonyban álló kifejezésnek utolsó birtokos jelzője mellől sem szoktuk elhagyni a *-nak*, *-nek* ragot. (V. ö. Dengl János, Magyar nyelvhelyesség és a magyar stílus, Bpest, 1937. 214. l.) Gréta Garbo Kaméliás hölgye bemutatója (Ellenzék, 1937. III. 13.), helyesebben: Greta Garbo Kaméliás hölgyének bemutatója. — Hasonló okból hibás ez a cím, illetve felirat is: Óda Bem szobra leleplezésére (Szász Károly egyik költeményének címe), helyesebben: Óda Bem szobrának leleplezésére; egy másik: A Regáti Misszió Barátai Perselye (a mondott persely felirata), helyesen: A Regáti Misszió Barátainak Perselye.

Újabb hibás mondatok: Ama gondolkodók közé tartozott, akik számára az igazságkereső ember magatartása lényegesebb volt (Századunk, 1937. 248. l.), helyesen: Ama gondolkodók közé tartozott, akiknek számára... lényegesebb volt, mert a *-nek* rag nélkül első pillanatban nem tudjuk, hogy az *akik* névmás alany-é vagy birtokosjelző. Ugyanez a baja ennek is: Wallis Warfield a 40 éven felüli asszonynak mintaképe lett, aki számára a romantika nem halt meg (Ellenzék, 1937. VI. 18.), helyesen: ...akinek számára a romantika nem halt meg soha.

Brüll Emánuel.

A nyelvművelés hírei.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottságának 1937. június 4-én tartott ülésén a Bizottság addigi elnöke, a múlt évben 80. évét betöltő Szinnyi József bejelentette, hogy elnöki megbízatása lejárt, és kérte a Bizottságot, hogy helyébe a sok erélyt kívánó elnöki tisztségre Pintér Jenő rendes tagot, tankerületi főigazgatót válassza meg. A jelenlevők köszönetet mondtak az elnöki tisztségtől megváló Szinnyi Józsefnek a nyelvművelés terén kifejtett buzgó és eredményes munkájáért, és ajánlása alapján egyhangú lelkesedéssel Pintér Jenőt választották meg a bizottság elnökévé. Az új elnök munkássága friss lendületet ad és messze szétágazó lehetőségeket jelent a nyelvművelés munkájának. — A Bizottságnak egy később (szept. 14-én) tartott ülésén az új elnök a Bizottság tevékenységének lényegét a nyelvújításban és a nyelvörzésben határozta meg. „Miben különbözik mozgalmunk — mondotta — akár Kazinczy Ferenc nyelvújításától, akár Szarvas Gábor nyelvörzésétől? Abban, hogy mi megtartjuk mind a két mozgalom előnyeit, de óvakodunk a túlzás hátrányaitól. Látjuk, miben tévedtek elődeink, hasznunkra fordítjuk, ami helyes volt törekvéseikben. Nyelvújítók vagyunk, mint másfél századdal ezelőtt Kazinczy Ferencék, nyelvörök vagyunk, mint néhány emberöltővel ezelőtt Szarvas Gáborék. Egyesítjük a két irányt, új ágakat oltunk a nyelv fáján, lenyesegetjük a vadgalyakat“. Az új elnök munkásságának nyomán a Bizottság működése is az eddigieknél szélesebb körökre és rétegekre terjed ki. Mint tankerületi főigazgató nemcsak saját kerületében bírhatja rá a tanári karokat arra, hogy a nyelvművelés kérdésével